

ČTVRTLETNÍK

PODZIM 2022

PROPAMÁTKY

Bez kořenů nelze růst

ROZHOVOR S ŘEDITELEM WINTERNITZOVY VILY DAVIDEM CYSAŘEM
CHVÁLÍME: PAMĚŤ ZANIKLÉ KARVINÉ OŽÍVÁ
OBNOVA TŘÍ SYNAGOG

David Cysar

ÚVODEM

Kolem 15. roku života člověk zažívá tzv. dorostové období – dokončuje se růst, rozvíjí se myšlení a city. Jde o přechod mezi dětstvím, pubertou a dospělostí. Důležitá část života každého z nás. Vzpomínáte?

Tým PROPAMÁTKY se přesně v takové fázi nachází. Ještě nejsme plnoletí, ale už se nám ledacos podařilo. Také děláme chyby, učíme se, vyhlížíme po okolí, co třeba udělat jinak. Stejně jako dospívající jedinec i my v redakci potřebujeme zpětnou vazbu. Skutečnost, že naše čtenáře, návštěvníky konferencí, majitele památek, zástupce firem, úřadů i odborných institucí zajímá, čemu se věnujeme, že naši práci podporujete a oceňujete, je pro nás motivací i závazkem. Vážím si toho dvojnásobně zejména v současné době.

Už si přesně nevzpomínám na své 15. narozeniny, ale o to více se těším na narozeniny organizace, kterou jsem před stejným počtem let založil. Zatím zůstává tajemstvím, jak oslava proběhne. Možná na jednom místě, možná virtuálně. Určitě vám ale dáme vědět. Díky, že jste s námi!

Přeji inspirativní čtení.

Aleš Kozák

DOPORUČUJEME

NOVĚ ZAPSANÉ PAMÁTKY

V druhém čtvrtletí letošního roku přibýlo do evidence Národního památkového ústavu více než 15 nemovitých kulturních památek. Ministerstvo kultury za ně prohlásilo mimo jiné most ve Štěrbovicích, dům

s baštou v Chrudimi, kostely ve Stráži nad Ohří, Otročině nebo ve Švermově. Památkami se také například staly sklad chmele v Žatci, kovárna v Rymicích, dům v Loučné pod Klínovcem, pozůstatky šibenice v Rožmberku nad Vltavou, budova Ministerstva průmyslu a obchodu v Praze nebo usedlost v Lukách na Českolipsku.

KONFERENCE ECAP 2022

Aktuálním problémem kvality architektury a stavební kultury se bude věnovat konference ECAP 2022. Uskuteční se ve dnech 10.–12. října 2022 v Kongresovém centru v Praze. Odborníci z 20 členských států

Evropské unie budou diskutovat například o Novém evropském Bauhausu, Davoské deklaraci, roli státních architektů, udržitelnosti, dostupném bydlení či poválečné rekonstrukci sídel. Konference bude též streamována. Bližší informace najdete na webu Ministerstva pro místní rozvoj. www.mmr.cz

ZAPOJTE SE DO CULTURAL HERITAGE IN ACTION

Jedná se o platformu Evropské unie pro vzdělávání a podporu diskuze v oblasti kulturního dědictví, která hledá příklady dobré praxe na úrovni správy města, obce nebo regionu v Česku. Může jít o politiku, projekt, akci nebo

organizační strukturu vytvořenou místními a regionálními orgány. Realizátory mohou být samotné úřady nebo jiné místní zúčastněné strany. Z přihlášených projektů bude vybráno 30 příkladů z celé Evropy, které budou zveřejněny a propagovány prostřednictvím Cultural Heritage in Action na evropské úrovni. Přihlášky zasílejte do 15. října 2022. www.kreativnievropa.cz

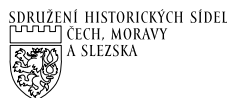
VÝZVY SOUČASNÉ EVROPSKÉ PAMÁTKOVÉ PÉČE

Mezinárodní konferenci pořádá Národní památkový ústav ve dnech 9.–11. listopadu 2022 v Nové budově Národního muzea v Praze u příležitosti předsednictví České republiky

v Radě Evropské unie. Jejím posláním je vyvolat debatu o evropské památkové péči, o aktuálních i budoucích otázkách souvisejících s přístupy, důležitostmi či výzvami ochrany hmotného a nehmotného dědictví, stejně tak zprostředkovat odborné zkušenosti a příklady dobré praxe z různých zemí Evropy. www.npu.cz

SPOLUPRACUJEME

ČASOPIS PROPAMÁTKY VYDÁVÁ OD ROKU 2012 INSTITUT PRO PAMÁTKY A KULTURU – NEZISKOVÁ ORGANIZACE, KTERÁ POMÁHÁ ŠÍŘIT OSVĚTU A PŘÍKLADY DOBRÉ PRAXE V PÉČI O PAMÁTKY. REDAKCE DLOUHODOBĚ SPOLUPRACUJE S ŘADOU VÝZNAMNÝCH OBOROVÝCH ORGANIZACÍ:

VILU SI PRO SEBE A SVOU RODINU NECHAL POSTAVIT OD ADOLFA LOOSE A KARLA LHOTY V ROCE 1932 PRÁVNÍK JOSEF WINTERNITZ.

ROZHOVOR S DAVIDEM CYSAŘEM

Dědictví po předcích jako smysl života

O síle rodinných vazeb, odvaze, důvěře i ohleduplnosti. O kráse i útrapách uplynulých časů. O návratech k autenticitě i rozvíjení se v duchu současné doby s námi hovořil ředitel a spolumajitel Winternitzovy vily.

Letos v dubnu uplynulo pět let od zpřístupnění Winternitzovy vily veřejnosti. Jak tuto dobu hodnotíte?

Otevření vily bylo něco jako splněný sen. S manželkou jsme o tom snili už léta a jsme moc rádi, že okolnosti a zbytek rodiny nám to v roce 2017 umožnily. Na začátku nám všichni říkali, že je to nesmyslný, nefunkční plán. A vlastně by měli pravdu. Pokud by si někdo chtěl otevřít kulturní organizaci podobné velikosti a myslel by si, že si na sebe vydělá, také bych ho zrazoval. Pro nás to však bylo a je něco jiného, šli jsme do toho více srdcem než rozumem. Dává nám to smysl života,

OBKLADOVÉ MATERIÁLY V INTERIÉRU BYLY PEČLIVĚ VYBRÁNY.

umožňuje nám to vzpomínat na naše předky, sdělovat historii 20. století dalším generacím a dělat radost sobě a druhým. To vše generuje krásné zpětné reakce, lidé nám pomáhají penězi nebo dary udržet tento prostor v chodu. Moje očekávání předčily reakce návštěvníků, kteří jsou z otevření vily nadšeni a nosí nám nezištně porcelán, starý nábytek a podobně. Ten pak repasujeme a další návštěvníci na něm mohou sedět. Jsem rád, že do vily chodí samí kultivovaní lidé, kteří nic neukradli ani nezničili, a to už jich tam bylo hodně.

Co vás inspirovalo při vymýšlení obsahové náplně vily?

Nejdůležitější prioritou konceptu tohoto kulturního prostoru bylo vrátit vilu co nejvíce do původní podoby. Chtěli jsme, aby se zde návštěvníci při prohlídkách cítili jako v roce 1932 a zároveň co nejvíce příjemně. Proto jim dovoluujeme na vše sahat a všude si sedat. Oni nám tuto důvěru oplácejí maximální ohleduplností. Hlavním cílem jsou komentované prohlídky. Mimo ně připravujeme pestrý kulturní program. Ze začátku jsme jej vytvářeli podle toho, co bychom sami rádi viděli. Byl to pro nás nejjednodušší způsob rozhodování. Nyní už máme dramaturgii poměrně jasně určenou. S jednotlivými sekcemi nám pomáhají odborní garanti. Stále jsme ale otevření novým výzvám a nabídkám. Výhodou soukromého prostoru je svoboda rozhodování, nevýhodou pak osobní zodpovědnost z toho plynoucí.

TEXT JITKA SKOŘEPOVÁ
FOTO DAVID CYSAŘ

RODINA WINTERNITZOVÝCH OBÝVALA VILU POUZE DO ROKU 1941.

NEZAMĚNITELNĚ ČLENITÉ A BAREVNÉ SCHODIŠTĚ SYMBOLIZUJE PRO DAVIDA CYSAŘE DUCHA VILY.

Jaký typ programu je pro veřejnost nejlákavější?

Jednoznačně nejúspěšnější večery byly koncerty Soni Červené. Ty byly vyprodané snad dřív, než se začaly prodávat. Dále máme dvě velmi úspěšná divadelní představení – Dům v jabloních Projektu Pomezí, z. s., a projekt Míru zdar! v podání divadla Jedl s Lucií Trmíkovou v roli mé prababičky. Kromě představení, která vracejí diváka do 30. let, jsou též hodně vyhledávané koncerty jazzové i klasické hudby. Ti, kdo se rádi vzdělávají, jsou nadšeni z našich čtyř celoročních kurzů dějin umění a architektury.

Na co se zájemci mohou výhledově těšit?

Naši příznivci letos opět ocení kurzy dějin umění a architektury. V říjnu se uskuteční koncert Lenky Nové a v listopadu Petry Erney. Od ledna pak začíná koncertní abonmá (Belfiato Quintet, Klavírní trio České filharmonie, Josef Špaček a Tomáš Jamník a Pavel Haas Quartet). Chybět nebudou ani zmíněná divadelní představení. Mimo stálé expozice v druhém patře, která se detailně věnuje osudu naší rodiny na pozadí 20. století a přibližuje také výstavbu a osud vily, pořádáme v prvním patře jednorázové výstavy o architektuře, jež pro vilu připravuje kurátor Adam Štěch. V listopadu nás čeká výstava o Janu Kaplickém a jeho realizaci londýnského bytu pro Deyana Sudjice, bývalého ředitele londýnského Design Musea.

DAVID CYSAŘ

- ▶ kameraman, zvukař a režisér
- ▶ narodil se v Praze roku 1975
- ▶ působí jako dokumentární kameraman pro Českou televizi, s Helenou Třeštíkovou pracoval například na cyklech Manželské etudy
- ▶ od roku 2017 ředitelem Winternitzovy vily, dědictví po pradědečkovi Josefu Winternitzovi

Proměnila doba covidová váš pohled na provozování kulturní instituce?

Ano, covidová doba změnila hodně. Organizace, které přežily, musí vymyslet nový, zajímavější program, musí více pracovat na reklamě a svém zviditelnění a musí návštěvníkovi přinést nějaký neopakovatelný zážitek. Divák začal být více náročný a pečlivěji vybírá, kam se opravdu musí podívat. Také pro nás bylo důležité propojit některé aktivity s virtuálním světem. Proto každou lekci kurzů vysíláme i on-line,

aby o ni diváci nikdy nepřišli. V rámci komentovaných prohlídek jsme zase zavedli večerní prohlídky ve všední dny se sklenkou prosecca na terase. To má velký úspěch. Nedílnou součástí jsou také komerční pronájmy. Bez těch by tento projekt nebyl udržitelný do budoucna. Nabízíme ve vile možnost realizovat svatbu nebo oslavu narozenin, případně firemní setkání. Vše ale s respektem k historické unikátnosti tohoto místa.

Vila byla obnovena do podoby z roku 1932. Kdo vytvořil k opravě projekt a kdo ji realizoval?

Opravu vily řídil můj tatínek Stanislav. On se v 90. letech rozhodl vilu vrátit co nejvíce do původní podoby a jsme mu za to nesmírně vděční. Obnova probíhala v letech 1997–2002. V té době se také rekonstruovala Müllerova vila a pamatuji si, že tamní architekti a památkáři nezištně pomáhali tatínkovi svojí radou. Rovněž se nám zachovaly původní plány, podle kterých se projekt realizoval. Jinak jsme si rekonstrukci prováděli sami. Stavbyvedoucí byl můj dědeček z máminy strany a celá rodina jezdila na vilu každý víkend pomáhat dělníkům vozit kolečka zeminy a malty nebo nahazovat omítky.

Potýkali jste se s nějakými těžkostmi v průběhu obnovy, které by v důsledku znamenaly větší ztrátu autenticity prostoru?

Myslím, že během rekonstrukce se autenticita vily jen a jen zlepšovala a přibližovala roku 1932. Školka, i když

SVÝM NEZVYKLÝM USPOŘÁDÁNÍM VNITŘNÍCH PROSTOR ODPOVÍDÁ VILA TAKZVANÉMU RAUMPLANU, JÍMŽ SE DÍLA ADOLFA LOOSE VYZNAČOVALA.

NEJVYŠŠÍ TERASA S MASIVNÍ PERGOLOU NA ČTYŘECH PILÍŘÍCH NABÍZÍ KRÁSNÉ VÝHLEDY NA PRAHU.

naštěstí nechala všechna původní okna, dveře, podlahy, kování, kliky a podobně, tak změnila některé dispozice budovy (vybourala příčky, nebo naopak příčky vystavěla). To vše jsme vrátili podle původních plánů, dokonce jsme našli kus zazděného schodiště a propojili zpět suterén s přízemím. Pak přišlo období, kdy jsme museli vilu pronajímat, abychom splatili dluhy za rekonstrukci. Tehdy jsme museli někdy vyjít vstříc požadavkům nájemníků a udělat nějaké úpravy. Vždy byla ale podmínkou jejich návratnost po skončení pronájmu. Po zpřístupnění vily jsme vlastně v neustálém drobném posunování interiéru, nábytku, povrchů k co největší autenticitě. Díky tomu také přicházejí některé firmy a samy nabízejí svou pomoc. Například firma Hager vedená Thomasem Grundem udělala přesné repliky svých vypínačů Berker z roku 1932 a bezplatně nám je namontovala do celé vily. Nebo firma Forbo nám vybavila vilu původním marmoleem. Jsou to od nich velké dary, za které jsme vděční a které diváci a návštěvníci moc ocení. Firmy naopak využijí vilu ke své propagaci. Vždy jsou to osvětlení ředitelé nebo manažeři. Díky tomu se z nás stali přátelé.

Které detaily v interiéru či exteriéru pro vás osobně symbolizují ducha vily a jsou nezaměnitelné?

Je to určitě nezaměnitelně členité a barevné schodiště, původní porcelánová soška, kterou jsme před pár dny dostali od kamarádů, ale hlavně celá

dřevěná knihovna a pradědečkova pracovna. To je, myslím, něco jako srdce vily a zde cítím odkaz svých předků.

Návštěvníkům dovolujete využívat vystavený mobiliář, nabízíte možnost zážitkového noclehu. Nemáte strach, že tím vila ztratí svůj glanc?

Tohle je opravdu častá otázka. Ve většině podobných prostor je jakékoliv dotýkání a sedání zakázáno, aby se zachovalo vybavení v co nejlepší podobě. Plně to chápu a je mi jasné, že státní nebo městské instituce ani jinak jednat nemohou. Zodpovědnost je v tomto případě příliš velká. My si to ale dovolit můžeme, a nabízíme tak divákům zážitek umocněný o další smysly. To je z mého pohledu pro správné pochopení prostor hodně důležité, návštěvníci to také chápou a jsou velmi ohleduplní. Zvláště při zážitkovém přenocování, kdy mají celý objekt jen pro sebe. Vila tím, že si v ní někdo sedne nebo v ní přenocuje, rozhodně svůj glanc neztratí, právě pro to byla postavena.

Často spolupracujete na výstavách s architektem Adamem Štěchem. Jednou z nich byla letos Vize pro budoucnost. V čem spatřujete vizi pro budoucnost Winternitzovy vily?

Vize vily je jasná. Měla by nést poselství o kráse epochy 30. let, o její noblese, o kráse architektury a řemeslné dovednosti té doby. Ale také o krutostech 20. století, které se na osudu naší rodiny tragicky podepsaly. Měla by učit děti jak historii, tak estetice a poskytovat prostor pro kulturní

program, který bude diváky dále těšit. V budoucnu máme plán také do vily přinést moderní VR technologie, které by divákům pomohly dobu 30. let ještě více přiblížit.

Profesí jste kameraman, zvukař, režisér. Lákalo by vás natočit film o vašem pradědečkovi Josefu Winternitzovi, který si nechal vilu postavit podle návrhu Adolfa Loose a Karla Lhoty?

Toto téma se samozřejmě nabízí. Léta již shromažďuji audio a video rozhovory s rodinnými příslušníky a pamětníky a vytvářím si tak pro něco podobného podklady. Právý čas pro takový dokument nebo hraný film ale ještě nenastal. Stále jsem příliš myšlenkově zaměstnán záchranou a obnovou vily. V současné době však dokončujeme pro Českou televizi spolu s režisérem Alešem Kisilem dokument o Adolfu Loosovi. Samozřejmě jsme točili i u nás ve vile, pak ve Vídni, Plzni, Brně a podobně. Řekl bych, že to bude do budoucna dobrý odrazový můstek pro dokument o pradědečkovi. ■

Radovan Kodera

HLAVNÍ PRŮČELÍ VELKÉ PLZEŇSKÉ SYNAGOGY

Radovan Kodera

V INTERIÉRU SE DOCHOVALO BOHATÉ STYLOVÉ VYBAVENÍ.

ZAJÍMAVÉ REKONSTRUKCE

Obnova tří synagog

Z rozličného spektra synagog u nás se do současnosti dochovalo více než 170 staveb.

Část z původního počtu zcela zanikla, některé zůstaly opuštěné bez větší naděje na záchranu, jiné procházejí rekonstrukcemi.

Pozornost zaměříme na trojici nedávno zdárně dokončených příkladů.

Velká synagoga a rabínský dům v Plzni (největší synagoga v Česku), synagoga v Žatci (druhá největší u nás) a synagoga v Polici u Jemnice prošly různě náročnou fází oprav. Kromě jejich rozmanitých architektonických a urbanistických kvalit se pokusíme představit po všech stránkách ne-snadný proces obnov.

Židovské náboženství je úzce spojené s vykonáváním modliteb, bohoslužeb a obecně společným setkáváním

židovské komunity ve specifických stavebách, synagogách. První vznikaly již ve starověku a jejich rozvoj přímo souvisel s rozšiřováním židovství po celém světě. Samotné původní slovo synagóge pochází z řečtiny a znamená shromáždění, hebrejské označení téhož výrazu představuje konkrétněji dům pro shromáždění nebo také dům modlitby či učení.

Nejstarší gotickou stavbou na našem území je pražská Staronová synagoga z poslední třetiny 13. století, z renesančního období lze jmenovat Vysokou a Pinkasovu synagogu, rovněž v Praze. Mezi cenné barokní památky lze řadit například kasejovickou, kolínskou, rakovnickou nebo synagogu v Rychnově nad Kněžnou. V klasicistním slohu byly postaveny například svatyně v Jičíně, Novém Strašecí, Vodňanech, Čkyni, Volyni, maursko-orientálním stylem jsou ovlivněny stavby v Čáslavi, Lounech nebo Golčově Jeníkově. Novogotickou synagogu lze nalézt v Jindřichově Hradci, budovy se secesními znaky pak v Kutné Hoře, Hradci Králové a Uhlířských Janovicích. Funkcionalistická synagoga se nachází ve Velvarech a stavba s kubistickým průčelím vznikla v Milevsku.

První židovské svatyně byly postavené ze dřeva a na venkově se tento postup uplatňoval mnohdy až do počátku 20. století. Bohatší židovské obce si už od středověku stavěly synagogy zděné. Konkrétní stavební

TEXT KRYŠTOF HAVLICE
FOTO RADOVAN KODERA, KRYŠTOF HAVLICE,
DANIEL ČERNÝ, FEDERACE ŽIDOVSKÝCH
OBCÍ V ČR

Radovan Kodera

CENNÁ DEKORATIVNÍ VÝZDOBA LODI

Radovan Kodera

RABÍNSKÝ DŮM PO OBNOVĚ

postupy podléhaly předem daným pravidlům vycházejícím nejen z Tóry, ale i z mnoha omezení plynoucích ze světských i církevních nařízení. Vyjma orientace k východu nepodléhala vnější podoba stavby náboženské tradici, ale do poloviny 19. století byla stále usměřována různými parametry. Například v jakých ulicích a čtvrtích mohla být budova založena, výška nesměla přesáhnout kostely a jiné křesťanské objekty, podoba fasád na sebe neměla poutat větší pozornost nebo nesměla nést věže a zvony. Zásadní a přímý vliv na rozvoj synagog měl osud židovské komunity na území českých zemí. Tento aspekt by vystačil na samostatné pojednání.

K podstatným rysům interiérů patřily předsíň, modlitební sál se sedadly a na východní stěně svatostánek (aron ha-kodeš), tedy prostor na uložení svitků Tóry, nejčastěji v podobě výklenku ve zdi s oponou. Bývá umělecky zdobený, někdy se sloupy a schody a završený tympanonem nebo baldachýnem. Uprostřed sálu se zpravidla nacházelo vyvýšené řečniště pro předčítání pasáží z Tóry, takzvaná bima nebo také almemor. Neméně důležitou součástí prostoru vpravo před svatostánkem byl čtecí pult – amud. Svá specifika v interiéru mělo v modlitebním prostoru oddělení mužů a žen v podobě například takzvaných ženských galerií ve zvýšeném podlaží. Místním specifikem v některých místech byly menší modlitební prostory, takzvané zimní modlitebny.

Přes některé synagogy dosud čekající na svou záchranu nám sledovaná trojice obnov nabízí nadějný důkaz o významu a smysluplnosti zachování této důležité vrstvy kulturního dědictví. Mezi další pozitivní příklady lze řadit mimo jiné nedávno dokončenou rekonstrukci synagogy v Čáslavi od architekta Wilhelma Stiassnyho a v červenci započatou první fázi obnovy židovské svatyně v Budyni nad Ohří.

PLZEŇ

Velká synagoga čp. 35 se sousedním rabínským domem čp. 442 nacházející se v sadech Pětatřicátníků je nemovitou kulturní památkou. Největší stavba svého druhu u nás je současně druhou největší synagogou v Evropě a třetí největší na světě. Charakteristickými znaky exponované svatyně v novorománském stylu s maurskými prvky jsou mimo jiné její dvouvěžové průčelí zakončené cibulovými báními, střední část s trojúhelným vyvrcholením, oblouková okna s kruhovými kružbami nebo orientální ornamenty. Ve vrcholové kapličce jsou umístěny kamenné desky s Desaterem. Spodní část průčelí je omítaná s kvádrováním v omítce, výše je režné zdvo s kamennými nebo omítanými detaily. Střecha lodi je sedlová, krytá vláknocementovými šablonami. V interiéru se dochovalo cenné a bohaté stylové vybavení, například chórové lavice, vitráže, lavice v lodi a na galeriích, původní dlažby, dveře nebo vestavěné kasičky ve vstupním vestibulu. Za samostat-

nou pozornost stojí cenná interiérová malířská výzdoba. Její systém vrcholil dekorativní výmalbou hlavní lodi. Pod takzvanými ženskými lóžemi se nachází vrstva imitující mramorování, kazetové úseky rovných stropů jsou zdobeny stylizovanou dekorací vegetabilního charakteru kombinované se zlacením. Výzdobu vestibulu doplňuje bohatá štuková výzdoba a plastická výzdoba hlavic pilastrů se zlaceným zvýrazněním. Sousední rabínský dům obdélného půdorysu provedený ve stejném stavebním stylu s novorománskou výzdobou, velkými okny se záklenkem a polovalbovou střechou je umístěn v podélné ose synagogy.

Úvodní nerealizovaný plán stavby vypracoval vídeňský architekt Max Fleischer. Druhý, který přijala Židovská obec Plzeň, zhotovil plzeňský majitel cihlen Emanuel Klotz, stavitelem se stal Rudolf Štěch. Stavba byla zahájena v roce 1891 a dokončena o dva roky později.

První etapa rekonstrukce památky proběhla již v letech 1992–1998. V březnu 2022 byla dokončena finální fáze obnovy, která se dotkla zejména restaurování vitráží, dveří, kovových i dřevěných prvků, štuků a rozsáhlé dekorativní malířské výzdoby podle komplexního průzkumu restaurátorského kolektivu Kateřiny Krhánkové, Jany Weisserové, Anežky Beranové a Martina Zmeškala. Byla uskutečněna nová elektroinstalace, zabezpečení proti požáru, osazena pohybová čidla a ka-

OBNOVENÁ ŽATECKÁ SYNAGOGA S PŘÍLEHLOU BUDOVOU RABINÁTU

DETAIL NOVÉHO VITRÁŽOVÉHO OKNA

mery. Proběhl nátěr a oprava fasád. U rabínského domu došlo ke kompletní rekonstrukci včetně podlah, rozvodů, silně poškozeného krovu, střechy půdní vestavby a rituální lázně mikve. Stavbu podle projektu ATELIERU SOUTKUP OPL ŠVEHLA, s. r. o., provedla firma Kypta – Stavoservis, s. r. o., restaurovátké práce pak firma RE, s. r. o. Obnova Velké synagogy a rabínského domu se dotkla také přílehlého dvora mezi rabínským domem a synagogou, zahrady a vnitřního dvora se vstupní branou z Palackého náměstí. Celkové náklady na rekonstrukci dosáhly částky přes 102 milionů korun, z toho více než 87 milionů korun pokryla dotace z programu IROP. Neopravené zůstaly dosud pouze varhany. Oba objekty slouží k náboženským účelům. Jsou otevřeny pro veřejnost v rámci prohlídek, na galerii je stálá výstava Tady žili Židé, prostor je využíván jako koncertní a výstavní sál.

ŽATEC

Druhá největší synagoga v Česku bez čp. v Dlouhé ulici s přílehlou budovou rabinátu čp. 200 je památkově chráněná stavba téměř centrálního půdorysu s velkoryse pojatým hlavním průčelím se sedlovou střechou a vystupujícím středovým rizalitem. K průčelí přisedají po stranách dvě věže kryté břidlicovými šablonami. K dalším charakteristickým prvkům mimo jiné patří obdélná a kruhová okna se záklenky, honosné i náročně členěné zdobení říms nebo sgrafitové pásy s rostlinným

dekorem. Navazující objekt rabinátu, někdejší školy, má obdélný půdorys s jednoduchým ztvárněním fasád, polovalbovou střechou s volskými oky a krytou keramickými bobrovkami.

Stavba v takzvaném maurském stylu vznikla v roce 1872 podle projektu architekta Johanna Staňka, který je autorem synagogy v nedalekých Lounech. V roce 1911 v rámci obnovy byla doplněna interiérovými malbami. Během Křišťálové noci byl objekt vypálen nacisty, přišel tak o většinu vnitřního vybavení a již nikdy nesloužil svému původnímu účelu. V průběhu druhé světové války prostor sloužil jako nemocnice a po roce 1949 například také jako sklad civilní ochrany. V roce 1983 se v památce natáčel americký film Jentl herečky a režisérky Barbry Streisandové. Nadějnější etapu v životě chátrající stavby přinesl definitivně rok 2013, kdy objekt v dražbě zakoupil současný majitel Daniel Černý s hlavním cílem záchrany památky.

Koncem srpna 2022 dospěla do finále kompletní rekonstrukce podle projektu ateliéru pro architekturu a projektování staveb HUML & VANÍČEK, dodavatelem se stal Metrostav, a. s. Zasklené pozůstatky původního ochozu nahradila celokovová konstrukce. Ze všech náročných postupů obnovy je možné například uvést odsolení zdiva pomocí stříkané celulózy, rozsáhlé restaurátorské práce na schodišti, repasi a výrobu oken i dveří, vypalování piktogramů do zámečnických prvků,

ošetření silně poškozeného stropu dřevomorkou v budově rabinátu, osazení vitrážových oken z dílny společnosti Richard Kanta – SKLOART nebo položení cementové repliky šestihranné dlažby.

Příprava expozice věnující se například historii Židů na Žatecku nebo přehlídce gobelínů potrvá do příštího roku. Celkové náklady na rekonstrukci činily přes 55 milionů korun, z toho více než 47 milionů korun pokryla dotace z programu IROP. Spolek přátel žatecké synagogy, z. s., plánuje v památce vznik univerzálního kulturního prostoru.

POLICE U JEMNICE

Venkovská synagoga představuje přízemní halovou stavbu čtvercového půdorysu s charakteristickým trojúhelným štítem ve stylu venkovského baroka a sedlovou střechou. Je autentickou součástí urbanistického komplexu Židovské ulice. Byla postavena zednickým mistrem Matyášem Kirchmayerem z Kdousova v roce 1759 nákladem Izáka Landesmanna v místě bývalé zřejmě dřevěné synagogy. Svému účelu stavba sloužila do počátku 20. století, což souviselo s odchodem posledních židovských obyvatel v roce 1913. Někdejší majitel panství objekt v roce 1919 daroval Jednotě sokolské, která jej přestavěla na tělocvičnu. Během této změny využití došlo mimo jiné k ubourání zaklenuté galerie pro ženy, k odstranění schodiště mužské části vstupu a větší části obvodového

Daniel Černý

INTERIÉR HLAVNÍHO PROSTORU PŘED DOKONČENÍM REKONSTRUKCE

zdiva centrálního řečniště (bimy). Další úpravy proběhly v 50. letech 20. století a v roce 2000 byla zbořena původní předstíh s mužským a ženským vstupem. Naděje na obnovu památky přišla až v roce 2003, kdy ji zakoupila Federace židovských obcí v České republice.

Během obnovy v letech 2012–2020 došlo mimo jiné k odstranění novodobých zásahů, v interiéru byla restaurována a rekonstruována výzdoba nástěnnými malbami se štukovým dekorem a podle nálezu zbytků centrálního řečniště (bimy) proběhla jeho rekonstrukce. Dle nálezů kamenných sloupů u západní stěny se podařilo obnovit ženskou galerii a zrušila se trojice nepůvodních trojdílných oken ve východním průčelí. Obnovu provedla firma SH Slavonice, autory dokumentace stavebních, řemeslných a restaurátorských prací v interiéru byli restaurátorka Jana Weisserová a Petr Chadim. K úspěšnému dokončení akce v celkové částce přes 6,5 milionu korun přispělo Ministerstvo kultury, Kraj Vysočina, Nadační fond obětím holocaustu, Nadační fond Zecher a také obec Police. V místě je instalována malá trvalá expozice o historii zdejší židovské komunity. Akce v loňském roce získala ocenění Patrimonium pro futuro v kategorii Obnova památky, restaurování a byla také prezentována na letošní konferenci MÁME VYBRÁNO. www.zoplzen.cz | www.synagoga-zatec.cz | www.fzo.cz

ZEPTALI JSME SE

Co bylo z památkového hlediska nejsložitějším prvkem obnovy Velké synagogy a rabínského domu v Plzni?

LUDMILA DRNCOVÁ, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni

Nesnadným okamžikem obnovy interiéru Velké synagogy v Plzni byla bezesporu záležitost pietního zachování, restaurování a následné prezentace malířské výzdoby jednotlivých vnitřních prostor objektu. Přísně vymezené prostory velké synagogy mají výrazně odlišné systémy dekorativní malířské výzdoby. Jednodušší dekorativní systémy se nacházejí na stěnách a klenbách podest čtveřice schodišť, na tribunách a na stěnách bočních lodí. Tvoří je jednoduchý psaníčkový dekor a šablonový dekor na stropech či klenbách a mramorování stěn v bočních lodích i chodbách a v prostoru pod tribunou. Složitější dekorativní systémy byly uplatněny v prostorách vstupního vestibulu na východní straně v přízemí, v interiéru takzvané zimní modlitebny na západní straně objektu a v klenbách prostoru bimy, nad tribunami a v hlavní lodi. V těchto částech jsou systémy původní malířské výzdoby nejhodnotnější, ale také nejsložitější a představují vrchol dekorativní uměleckořemeslné malby konce 19. století nejen formálním barevným ztvárněním, ale především využitím slohově rozmanitých dekorativních kompozic šablonového typu, od geometrického

Kryštof Hlavica

KONCEM SRPNA 2022 DOSPĚLA DO FINÁLE CELKOVÁ REKONSTRUKCE.

vзору počínaje až po stylizovaný rostlinný ornament, to vše ještě podtrženo bohatým zlacením. Perlou celého systému je dekorativní výmalba klenby nad aronem ha-kodeš, která navozuje velmi intenzivní představu byzantské mozaiky. Slohově se uplatňuje novorománský směr s okrajovým uplatněním gotizujících motivů a rovněž motivů novorenesančních a orientálních.

Co bylo z památkového hlediska nejsložitějším prvkem obnovy žatecké synagogy?

LUCIE RADOVÁ, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ústí nad Labem

Realizace obnovy žatecké synagogy a přilehlého rabinátu nebyla sama o sobě obtížnější nebo složitější než rekonstrukce obdobných památkových objektů, možná spíše naopak – předpokladem pro to byla velmi dobrá projektová dokumentace, která počítala s citlivým přístupem ke všem hodnotným součástem obou staveb a jejíž součástí byly, oproti dnes běžnému standardu, i četné restaurátorské záměry. I v průběhu vlastní rekonstrukce docházelo jen k běžným neshodám a komplikacím, které byly dány mimořádným rozsahem prováděných prací a nároky na jejich kvalitní řemeslné provedení. Z pohledu památkáře bylo složité se zejména vypořádat se skutečností, že obnova synagogy bude logicky spojena se „zmizením“ stop dokumentujících její mimořádně složi-

Federace židovských obcí v ČR

OBNOVENÉ PRŮČELÍ SYNAGOGY V POLICI U JEMNICE

Federace židovských obcí v ČR

OBJEKT BYL V ROCE 1919 DAROVÁN JEDNOTĚ SOKOLSKÉ A PROMĚNĚN V TĚLOCVIČNU.

tý vývoj ve 20. století – synagoga byla vypálena během Křišťálové noci, následně byla využívána velmi utilitárně jako tržnice nebo filmová kulisa, a nikdy proto neprošla celkovou rekonstrukcí. Všechny historické jizvy tak byly ve stavbě viditelné. Prezentace interiérů v jejich autentické, v podstatě neopravené podobě však byla konfliktní vůči novému využití synagogy, všechny starší vrstvy proto byly překryty vrstvami novými, výtvarně a barevně neutrálními. Nejtěžší na celé obnově tak vlastně bylo najít vlastníka, který by se objektu ujal a k její rekonstrukci odhodlal. Záchrana druhé největší synagogy v naší zemi by nebyla možná bez Daniela Černého, který kromě synagogy a rabinátu vlastní i několik dalších historických objektů v centru Žatce. Sice tvrdí, že koupit synagogu nebyl nejrozumnější nápad v jeho životě, já ale doufám, že ve skutečnosti toho nelituje.

Co bylo z památkového hlediska nejsložitějším prvkem obnovy synagogy v Polici u Jemnice?

PETR SEVERA, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Telči

Nelehkým prvkem obnovy byla bezesporu celá vnitřní výzdoba, zejména nástěnné malby, které se zachovaly v několika vrstvách. Po průzkumech, které byly nejprve prováděny formou malých sond, později větších plošných odkryvů, bylo rozhodnuto prezen-

tovat vrstvu mladší, pravděpodobně z první poloviny 19. století, neboť vrstva barokní byla zachována jen torzálně a neumožňovala rekonstrukci, která by nebyla z větší části jen hypotetická. Přesto pro historii liturgie významná torza nápisových desek ze starší vrstvy mohla být na několika místech prezentována v analytických „okénkách“, jakkoli se celková prezentace snažila omezit analytický přístup na minimum a prezentovat objekt v autentické podobě. Dalším prvkem, jehož rekonstrukce byla složitá, bylo kruhové řečniště (bima), které se zachovalo v půdorysné stopě v původní vrstvě cihelné zádlažby a per analogiam se dal jeho tvar a poměry odvodit od existujících řečnišť v jiných synagogách. K řešení souvisejících otázek zásadním

způsobem napomohli zástupci vlastníka. Úspěšná obnova včetně prestižního ocenění je pak také kromě odborných pracovníků památkové péče dílem všech účastníků procesu včetně realizační firmy. Je nutné si uvědomit, že před řešením otázek spojených s věrohodnou prezentací objektu, zahrnující mnohé rekonstrukce, bylo zapotřebí vyřešit stav budovy z hlediska vlhkostních poměrů, od sanace střešní konstrukce po opatření vedoucí ke snížení vlhkosti zdiva, neboť objekt je svým tvůrcem komponován jako monumentální, poměry ostatních sousedních staveb však výrazně nepřevyšující, což bylo řešeno snížením (zhloubením) podlahy v interiéru synagogy oproti okolnímu terénu.

Federace židovských obcí v ČR

CENTRÁLNÍ ŘEČNÍŠTĚ SE SVATOSTÁNKEM

Federace židovských obcí v ČR

POHLED NA SVATOSTÁNEK SE SYNAGOGÁLNÍ OPONOU

RESTAURÁTOR KAMENE JAKUB ĎOUBAL PŘEDVÁDÍ VYUŽITÍ LASERU NA ODSTRAŇOVÁNÍ NEČISTOT Z POVRCHU KAMENE.

RESTAURÁTOR JAN VOJTĚCHOVSKÝ HODNOTÍ NA SEMINÁŘI V ESTONSKU VÝSLEDKY ODSTRAŇOVÁNÍ PŘEMALEB.

PROJEKT

Stopy českých restaurátorů v zahraničí

Restaurátoři z Česka působí po celém světě. Zkušenosti mají s vedením odborných několikaměsíčních kurzů pro restaurátory papírových artefaktů v Iráku nebo stáží pro studenty z Lotyšska, Rakouska, Španělska či Japonska.

I přes veškerá omezení, která dnešní doba přináší, šíří odborníci z Fakulty restaurování Univerzity Pardubice své restaurátorské znalosti a dovednosti nejen v Evropě, ale i mimo ni. Mezinárodní spolupráce je pro ně důležitou součástí jejich každodenní práce, při které mohou sdílet dobrou praxi v péči o památky, inspirovat se zahraničními úspěchy a posilovat interdisciplinaritu tohoto zajímavého oboru. Součinnost probíhá na úrovni vědecké i vzdělávací, a to v rámci studijních programů i dalších vzdělávacích aktivit směřujících

ke zvyšování odborné kvalifikace profesionálů.

„V loňském roce fakulta uskutečnila specializovaný workshop pro studenty Estonské akademie umění týkající se čištění kamenných objektů a nástěnných maleb. Letos se podařilo navázat spolupráci s Western Galilee College v Izraeli, kde je připravován seminář určený studentům se zaměřením na využití vápenných nanomateriálů pro konsolidaci kamene, omítek a nástěnných maleb,“ uvedl Jan Vojtěchovský, proděkan pro zahraniční spolupráci Fakulty restaurování Univerzity Pardubice. „Nadále se tedy snažíme posilovat již stávající mezinárodní spolupráce a zároveň vyhledávat i nové příležitosti ke společným projektům,“ doplnil Vojtěchovský.

K rozvoji vzdělávání na mezinárodní úrovni přispívá také projekt uskutečněný v rámci evropského programu Erasmus+ s názvem Mezinárodní spolupráce pro odbornou přípravu v oblasti ochrany kulturního dědictví, díky kterému se posílí systém dalšího neboli profesního vzdělávání nejen restaurátorů, ale také pracovníků památkových institucí a samospráv či architektů a vlastníků památkových objektů, a to nejen v Česku, ale i na Slovensku či v Rakousku. Podrobnější informace o působení Fakulty restaurování Univerzity Pardubice nejen ve světě se dozvíte na jejích webových stránkách. ■ <https://fr.upce.cz>

TEXT LUCIE KAŠKOVÁ
FOTO KAROL BAYER

ANKETA

Krize nás teprve čeká

Jak do obnovy historických objektů zasáhl covid a co změnil letošní rok? Je aktuální situace překážkou, nebo naopak výzvou k hledání nových možností? A jak pomáhá stát? Čtyři osobnosti se v anketě časopisu PROPAMÁTKY zamýšlejí nad tím, zda jsou památky imunní vůči epidemiím a politicko-ekonomickým otřesům.

**Jak se daří v době krize
financovat opravy památek?**

**MONS.
JAN BALÍK**

**GENERÁLNÍ VIKÁŘ PRAŽSKÉHO
ARCIBISKUPSTVÍ**

Památky, které církev vlastní – tedy především kostely – nemohou být, až na výjimky, ziskové. Vyžadují totiž velké opravy a finančně náročnou údržbu. Církev hradí tuto údržbu z různých grantů, státních i evropských, z příspěvků samospráv i darů lidí, kteří cítí potřebu podporovat dědictví, které jsme získali od svých předků. Výjimku tvoří ty kostely, jež slouží především k jiným než liturgickým účelům, což je ovšem vzácné: v Praze je to například kostel sv. Mikuláše na Malé Straně. Tyto kostely jsou hojně navštěvovány turisty, ti pak přinášejí prostřednictvím vstupného potřebné finance. Koronavirová pandemie ovšem významně narušila oblast cestovního ruchu a dodnes se ji nepodařilo plně obnovit. Kdyby v době covidu nebyly různé státní příspěvky, vedlo by to k tomu, že by církve musely řadu zaměstnanců propustit. To platí zvláště pro Prahu, kde je pochopitelně turismus nejživější.

ESTER SUROVČÍK

HNUTÍ BRONTOSAURUS, KOORDINÁTORKA PROGRAMU AKCE PAMÁTKY

Myslím, že dnešní moderní a rychlá doba není dostatečně nakloněna obnově historických objektů a památek obecně. Staré v mnohých případech ustupuje novému, investoři místo obnovy raději nechají stavby chátrat, bourají je a budují nové bytové či komerční prostory. Navíc pandemie covidu, válka na Ukrajině či klimatická krize odvrací naši pozornost a vzdalujeme se tak národní identity, ačkoli v nás historické prostory a příběhy s nimi spjaté vzbuzují zájem.

Důsledkem těchto událostí je tak snižování či omezení toku peněz právě na účely obnovy. Navíc je častým problémem i to, že do rekonstrukce musíte investovat vlastní prostředky a musíte mít znalost, jak o dotace žádat a jak je posléze vyúčtovat, což je pro mnohé majitele památek jen těžko překonatelná překážka. A tak se mnozí snaží své objekty opravovat za pomoci dobrovolníků, což je mnohaletá cesta.

Osobně doufám a věřím, že si začneme více vážit toho, co nám tady zanechali naši předci – památky s geniem loci a hloubkou, které se jednou dočkají svého happy endu. Jen je k tomu zapotřebí, aby zájem lidí a jednodušší dostupnost finanční podpory na revitalizaci nebyly jen zmařeným snem naší generace.

JIŘÍ PATOČKA

EKONOM, SOCIOLOG A KULTUROLOG, MAJITEL ZÁMKU PŘÍCHOVICE

Největší otazník vidím v kontinuitě oprav, resp. zásahů do památky. Každá větší investice vyvolá zákonitě řetězec nezbytných následných zásahů. Finanční zabezpečení akce a management postupu realizace investičního projektu musí vzít v potaz jak náklady na změny v průběhu projektu, tak i nutnost následných vyvolaných investic včetně úpravy časového harmonogramu. Koriguje původního investičního záměru v průběhu akce je zcela přirozeným předpokladem úspěšného – a památkově šetrného – zásahu a dostatek finančních zdrojů pro krytí následných investic je zcela organickým předpokladem (rozpor s metodikou a požadavky čerpání velkých grantových projektů zde pomíjím). Pomníků investičně nedotažených památkových projektů vyvolávajících otázku poměru výsledných užitků a škod vidíme kolem sebe snad až příliš – právě pro zanedbání kontinuity jako základního principu péče o památku. Realitou uplynulých desetiletí je podcenění každodenní péče a drobných investic ve prospěch velkých projektů hraničících s rekonstrukcí, u nichž se riziko problémů, diskontinuity a nevratných škod v důsledku nedotaženosti akcí násobí. Covid a lockdown nám zpomalil většinu projektů obnovy a oprav a následné finanční restrikce včetně inflačních tlaků tak z logiky věci povedou ke zmnožení památkových pomníků po vlastech českých.

MARKÉTA KAPLANOVÁ

SPOLUJATELKA ZÁMKU NEMILKOV, TRENÉRKA PLAVÁNÍ

Myslím si, že nás všechny bohužel krize teprve čeká. Události posledních dnů nejsou vůbec příznivé. Tak jako ostatní i nás zasáhla pandemie covidu. V okamžiku, kdy jsme dokončili další část prohlídkové trasy, přišlo uzavření. Naštěstí aktivně pracujeme na sociálních sítích. Pravidelnými zprávičkami, reportážemi i virtuálními prohlídkami jsme si udrželi své příznivce, kteří nás pak přišli „zkontrolovat“. Jediné plus, které toto období přineslo, je to, že jsme mohli zrekonstruovat schodiště v zámku. Příjem z letošní sezony je o něco vyšší než v minulosti, ale stále je zanedbatelný vzhledem k výdajům. Samotné financování obnovy je u nás spíše rodinnou záležitostí. Malými, ale zato pravidelnými příspěvky nám pomáhá Plzeňský kraj. Po tříleté přestávce se nám podařilo získat malý příspěvek z Havarijního programu Ministerstva kultury, a to na obnovu střech hospodářských budov, které jsou v havarijním stavu. V poslední době všude slyšíme, že se musí s financemi šetřit. Já si ale myslím, že by se s nimi mělo nakládat mnohem více efektivně a účelně. Státní orgány by měly zrevidovat využívání dotací tak, aby to opravdu vedlo k znovuzrození památek a následně k odpovídajícímu využití. Možná trvající krize ve společnosti přivede více turistů i k domácím památkám.

KOSTEL SV. PETRA Z ALKANTARÝ. KOSTEL MĚL BÝT ZBOŘEN, NESTALO SE TAK JEN DÍKY ÚSILÍ FARÁŘE ERNESTA DOSTÁLA V ÚVODU 90. LET.

ULICE SLEZSKÁ V MÍSTECH, KDE ZA DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY NACISTÉ ZŘÍDILI PRACOVNÍ TÁBOR PRO ŽIDY (VLEVO) A PRO SOVĚTSKÉ VÁLČNÉ ZAJATCE (VPRAVO).

CHVÁLÍME

Paměť'zaniklé Karviné ožívá

Nová mapová aplikace vás provede po původní staré Karviné, dvacetitisícovém městě obětovaném těžbě uhlí. Za jejím vznikem stojí dlouholeté úsilí Karin Lednické, autorky románové kroniky Šikmý kostel.

Původní Karviná byla prosperujícím městem degradovaným v roce 1949 na městskou část Karviná-Doly, jež byla postupně zbořena a zplanýrována. Její obyvatelé byli vystěhováni do „nové Karviné“ a nově vybudovaného Havířova založeného v roce 1955. Paměť místa by však nenávratně zmizela nebýt neutuchajících snah spisovatelky Karin Lednické připomínat příběhy a těžký život tamních obyvatel v knihách a nově také prostřednictvím mapové aplikace. Tu ve spolupráci s ní a s Moravskoslezským krajem připravila krajská společnost Moravskoslezské Investice a Development (MSID).

Její základ tvoří generel historických hodnot území zaniklého města. Ten vznikl díky spolupráci Karin Lednické a Jana Polakoviče ze spolku Stará Karviná. Zatím bylo v generelu popsáno 35 míst, jež se stala svědkem často pohnuté historie. Některá z nich zůstala doposud veřejnosti skrytá. Zájemci je nyní mohou blíže poznat díky aplikaci spuštěné na portálu

Moravskoslezského kraje a přístupné též z mobilních telefonů. Uživatel si nejdříve nad mapou zobrazí konkrétní místa v dané oblasti. Po rozkliknutí se dostane k GPS souřadnicím a krátkému popisu. Pokračovat může na kartu dané lokality, která se stáhne jako samostatný dokument. V něm se například dozví, jaká jsou navrhovaná opatření ke zlepšení stavu místa. A třeba to bude právě on, kdo přispěje k jeho záchraně.

Zaniklé město láká k poznání každým rokem desítky tisíc lidí. Velkou měrou k tomu napomáhá putování nadšenců po stopách románových postav. „Mám upřímnou radost, že území zaniklé staré Karviné po dlouhých letech opuštěnosti a pustnutí začíná ožívat. Věřím, že mapová aplikace umožní návštěvníkům z regionu, z České republiky a navzájem i ze zahraničí pochopit turbulentní historii území, která tolik dekad zůstávala skryta. Bylo pro mě ctí podílet se na tomto záslužném projektu a chovám naději, že je dalším krokem na cestě k tomu, aby se stará Karviná a Karvinsko obecně staly turistickým centrem evropského významu, podobně jako se jím staly ostravské Dolní Vítkovice,“ dodává k projektu Karin Lednická.

Snaha o zachování paměti místa je však podle spisovatelky velký boj. „Projevuje se zde jakási kontinuita uplynulých 70 let: mnozí je stará Karviná vnímána jako bezcenný

TEXT ZBYNĚK KONVIČKA
FOTO KARIN LEDNICKÁ

STROJOVNA A KOMPRESOROVNA DOLU BARBORA, PAMÁTKOVĚ CHRÁNĚNÁ A RENOVOVANÁ V ROCE 2015. V SOUČASNOSTI JE PRO VEŘEJNOST NEPŘÍSTUPNÁ.

EVANGELICKÝ HRBITOV U BÝVALÉ KOLONIE MEXIKO. VĚŽ KAPLIČKY SE PŘED NĚKOLIKA LETY PROPADLA, NYNÍ BYLA PÉČÍ SPOLKU OLZA PRO SNEŠENÁ A HLEDÁ SE INVESTOR PRO PROVEDENÍ OPRAVY. PROSTOR SAMOTNÉHO HRBITOVA UDRŽUJÍ DOBROVOLNÍCI (PODOBŇE JAKO MNOHO JINÝCH MÍST VE STARÉ KARVINĚ).

brownfield, kde je dovoleno naprosto cokoliv. Třeba vybudovat rozsáhlou průmyslovou zónu, což by si velmi přál majitel pozemků, případně komerční zábavní park, který prosazuje část vedení karvinské radnice. Poslední hornické domky byly zbořeny letos v lednu. Zbývá už jen jeden a jeho nájemníkům odpojili vodu, což je osvědčený postup z dřívějška, jak lidi donutit k odchodu,“ líčí Karin Lednická, podle níž se u řady lidí vnímání území a jeho hodnot ve srovnání s dobou před rokem 1989 příliš nezměnilo.

Sama úspěšná autorka se poslední dva roky snaží přesvědčit místní politiky a zástupce z komerční sféry, že Karviná má potenciál stát se velkým open-air muzeem – významným centrem pozitivního turistického ruchu.

„Jen v roce 2021 do staré Karviné přijelo přes 30 tisíc návštěvníků, což je vzhledem k absenci jakékoli návštěvnické infrastruktury úžasné. Letos to vypadá, že přijede lidí ještě více – a přesto jsou stále odkázáni na blednoucí informační cedulky osazené dobrovolníky, přesto stále vidí torzo kaple na evangelickém hřbitově a památkově chráněný důl Gabriela můžou obejít jen kolem plotu,“ říká Karin Lednická a dodává: „Bylo by skvělé, kdyby se podařilo dosavadní nevělu překonat zájmem zvenčí. Zveřejněný generel může být významným krokem ke zlepšení stávající situace.“

Z historie území

Původní stará Karviná byla během několika desetiletí vymazána z povrchu země: z celého území zbyly jen tři šachty, jeden komín, dva hřbitovy a jeden kostel. Těžba proměnila okolí v měsíční krajinu, tedy pokud bychom si Měsíc přebarvili na černo.

„Navzdory všemu se na území staré Karviné zachovaly původní městské aleje,“ popisuje Karin Lednická. „Nadcházející jaro tam každoročně ohlašují trsy narcisů; ty nám zároveň pomáhají rozpoznat, kde byly domovní zahrádky. A za nimi rostou ovocné stromy, ze kterých si někteří původní majitelé dodnes chodí sklízet úrodu.“ Jeden z nich se spisovatelce svěřil: „Ty jabka jsou jediné, co mi z tehdejšího života zbylo.“ Podobné věty si autorka Šikmého kostela vyslechla mnohokrát. „Znovu a znovu mě nicméně dojímají. S každým dalším pamětníkem si opakovaně uvědomuji, jak bolestné je přijít takovýmto způsobem o kořeny. Nemůžete pak svým dětem nebo vnukům ukázat rodný dům nebo jiná významná místa svého života. Nemůžete zavzpomínat, kam jste chodili do školy, kde jste si hráli nebo kde jste měli první rande. Tedy... zavzpomínat můžete, ale mezi náletovými dřevinami nebo na louce. Protože z krajiny vašeho dětství a mládí nezbylo vůbec nic. Teprve v přímé konfrontaci s tím vším jsem si plně uvědomila, jak ztráta kořenů život člověka drasticky a nenapravitelně poznamená,“ neskrývá dojetí tvůrkyně

románové kroniky. V posledních dvou letech se však dřívější obyvatelé staré Karviné vracejí. „Vytvořili pevně semknutou komunitu. Pořádají sousedská setkání, brigády. Pracují v infostánku u kostela sv. Petra z Alkantary, známého jako šikmý kostel, aby tisíci návštěvníků všech generací pomohli v poznávání této tragické části novodobé historie. A ruku v ruce s tím jde změna trendu, na níž jsem měla tu čest se podílet. Od původních plánů na obnovu průmyslového využití území staré Karviné bylo k mé nezměrné radosti upuštěno a namísto toho se začalo pracovat s konceptem důstojného připomenutí ztraceného města. Vznikají plány na vznik kulturního, návštěvnického a edukačního centra, pracuje se s krajinou, připravuje se renovace zbylých památek a v bývalé strojovně dolu Gabriela má vzniknout muzeum hornického města. Stojíme na prahu nové etapy, starou Karvinou začínáme přetvářet v trvalé memento důsledků lidského drancování. A to je po tom všem zmaru dobrá zpráva,“ uzavírá Karin Lednická. ■

Projekt KARVINSKO VE STOPÁCH ČASU

Rozhovor o něm čtete na portálu PROPAMÁTKY:

www.rb.gy/7f30c0

NÁZOR ODBORNÍKA

Pravidla slušného chování nové stavby na venkově

Rozbor a možná použití základních principů tradičních staveb sestavil pro kontextuální tvorbu nových staveb profesor Jiří Škabrada.

Pravidla jsou rozdělena a uspořádána podle postupu od celku k detailnějšímu částem: **umístění objektu na parcele** (časopis PROPAMÁTKY jaro 2022), **hmota a základní členění domu** (časopis PROPAMÁTKY léto 2022), **vnějšek stavby, okolí stavby a princip dobrých řešení.**

VNĚJŠEK STAVBY

Střídmá návaznost na tradiční řešení otvorů a výplňových ploch, jednoduché řešení povrchů stěn a střech, varování před užitím zdobných historizujících detailů, co nejjednodušší řešení bez prostředního okolí stavby a oplocení.

Okna a dveře

Protože pro okna na obytné části tradičního domu byl typický spíše rovnoměrný rytmus drobnějších otvorů, je možné se pro situování dnešních větších zasklených ploch inspirovat na tradičním zacházení s otvory a výplňovými plochami vůbec nejen na obytných, ale i na hospodářských

stavbách (tmavé, zpravidla bedněné plochy štítů, vrat a jiných dřevěných výplní). Z hlediska takto chápané návaznosti na tradiční výraz vesnických staveb nelze nic namítat proti větším proskleným plochám až na výšku celého podlaží (motiv stodolových vrat – viz FOTO 1) – vyhovující jsou tedy i takzvaná francouzská okna včetně jejich sdružování do větších ploch. Takovéto velké zasklené plochy je ale třeba chránit před povětrností, nejlépe opět využitím tradičního motivu zápraží (zastíněné zasklení je ostatně z většího odstupu opticky blízké tmavé dřevěné výplni). Tvary okenních a dveřních otvorů je třeba volit maximálně jednoduché, tedy obdélné – zcela nežádoucí je oblouková zdobnost, uplatňovaná zejména na vstupních partiích. Výplně dveřních otvorů, především vstupních, by měly být rovněž co nejjednodušší.

Zásadně nežádoucí jsou balkony a terasy trčící z průčelí, zejména katas-trofální je jejich umístění na čelních stěnách domů! Užitečná hodnota těchto vymožeností je ostatně nulová; nikdy na nich neuvidíte člověka, protože by si tu – nad hlavami kolemjdoucích – nutně připadal jako idiot.

Povrchy

Univerzálně vhodný povrch na zdivu je hladká „měkká“ (vápenná) omítka

FOTO ARCHIV JIŘÍHO ŠKABRADY

1

(cement v maltě a v omítce je ostatně nebezpečný kvůli zamokřování zdiva a velmi neohledupný k tomu, kdo bude jednou zdivo rozebírat). Důležité je tradičně přirozené zacházení s povrchy materiálů, pokud možno přírodních (lomové zdivo, režné cihlové zdivo, ale třeba i šalovaný beton). V případě užití režného kamenného zdiva je třeba užívat místní materiál a vystříhat se výrazně novodobých způsobů skladby (nikoli „haklíkové“ kladení).

Na stěnách by se mělo tak jako v minulosti pokládat za běžné periodické obnovování povrchových krycích náterů, zejména vápenných, které není u přízemních budov zvláště náročné. Historická inspirace pro užití bedněných výplní je vždy svislé kladení co nejširších prken a běžné krytí spár dosti masivními lištami.

Na střeších je třeba dát přednost tradičním místním krytinám, především pálené tašce. Ale pozor – keramická krytina může být příliš těžká pro „lehké“ krovy, dimenzované v minulosti pro šindel či došek! V takovém případě je rozhodně lepší použití novodobých lehčích krytin než následné napravování poškozeného krovu anebo i spodní stavby. U oblíbených velkoplošných ražených tašek, lehčích než tradiční dvouvrstvé kladení, je důležitý klidný

povrch s jednoduchým reliéfem, tedy nikoli složité rastry s oblinami a vlnkami. Cizorodé je rovněž optické působení novodobých krytinových tvarovek s přesahem na čelních okrajích střechy. Tvary střech by měly být co nejjednodušší i proto, aby na nich mohlo být co nejméně klempířské práce. Při užívání novodobých krytin se ale jako důležitější jeví jejich klidný hladký povrch a neutrální šedá i tmavší barva navazující na dnes už zažitě působení jednoduchých ražených betonových tašek; tyto krytiny jsou ostatně svou lehkostí ohleduplnější ke starším konstrukcím krovů i spodního zdiva než krytina z pálených tašek.

Historizující detaily

Skutečné historické stavby se dají pouze udržovat a opravovat – jejich počet se nedá zvětšit žádnými rekonstrukcemi a zejména ne tím, že se nové stavby budou dělat jako staré. Zvláště nešťastné jsou v tomto ohledu snahy připodobnit novou stavbu tradičnímu prostředí užitím historizujících detailů – členěním oken, užitím nejrůznějšího dekoru hlavně v oblasti otvorů. Nevhodnou citací historického detailu (třeba plastová okna se „zlatým“ náznakem historického členění nebo vyřezávané deštění u oken) se bohužel spolehlivě dosáhne účinku opačného, tedy trapné a směšné kariatury historie.

JIŘÍ ŠKABRADA

univerzitní profesor, architekt, pracovník památkové péče se zaměřením na lidovou architekturu, které věnoval řadu publikací, odborník na historické stavební konstrukce

2 Ukázka asi rozumného kompromisu mezi „památkářským“ a uživatelským pohledem na řešení hmoty a průčelí nového domu (nahrazujícího o něco menší starší stavbu) uprostřed historické zástavby. Tradiční je členění štítového průčelí obráceného ke komunikaci, zatímco velké otvory se uplatňují tam, kde bude obytná část domu propojená s obytnou částí zahrady (a ta bude jistě od veřejného prostoru odcloněná zelení).

3 Skutečně historické průčelí žádné náhražky nesnese – sem patří okna s určitým systémem členění a otevírání, jiné řešení je prostě trapné.

4 Právě taková je i situace povrchových úprav – jestliže jsou veškeré tradiční povrchy v okolí opatřeny hladkými omítkami, vypadá mezi nimi výrazně odlišné provedení provokativně a nepochopitelně.

5 Nová roubenka zamýšlená snad jako návaznost na místní historické tradice funguje ve skutečnosti jako karikatura zesměšňující sebe i své nepochopené předlohy.

6 Území, které se už do značné míry podařilo novými kariaturami tradičních staveb zamořit, představuje už dnes zejména Šumava.

7 To, že je tento selskobarokní štít vyzděný nově z plynosilikátových tvárnic a jeho štukový lem má základ z polystyrenu, nebude za chvíli pod omítkou vidět. Jak to ale budeme v budoucnu psát třeba ve vlastivědných průvodcích – rozlišovat památky na skutečné a „jako“?

8 Nový fenomén k přemýšlení se objevil v posledních letech na Šumpersku, kde v 19. století vznikla spousta domů s náročnou štukovou výzdobou. Poválečné osudy těchto staveb byly většinou katastrofální, a i dnes jsou památkové opravy těchto štítů jen sporadické. Ten, kdo takovou výzdobu opravit (a tedy i vytvořit) umí, má na konec více zakázek na novostavbách „jakostarých“ rodinných domů. Rozhodně důležité je viditelné datování.

ZÁVĚREČNÁ ČÁST

Okolí stavby a princip dobrých řešení

FOTOREPORTÁŽ

FOTO VÁCLAV NOVÁK

Čajovna v Blatné

Citlivá rekonstrukce památkově chráněné budovy bývalého měšťanského pivovaru čp. 167 podle projektu architekta Tomáše Petráška z ateliéru DEBYT zahrnovala mimo jiné úpravy přízemí s novým provozem čajovny, jednoduchou adaptaci patra na nové obchodní prostory, výstavbu schodišťového přístavku opláštěného modřínovými prkny nebo obnovu členité historické fasády. Dům z první poloviny 16. století leží v těsné blízkosti dopravního průtahu z 80. let 20. století, na jehož druhé straně vznikla nová intenzivní bytová a komerční výstavba, která výrazně změnila původní komorní charakter starého předměstí. Realizace vstupní schodišťové přístavby k objektu je odpovědí na tuto problematickou polohu. Vnější kryté schodiště propojuje původní terén a vyvýšenou úroveň chodníku podél komunikace a pokračuje současně do horního patra domu. Střecha byla zbavena torz vikýřů a novodobé betonové krytiny, kterou nahradila keramická pálená taška. Čajovna je rozprostřena do několika místností, z nichž má každá charakteristický plastický prvek ve svém průčelí odkazující na členitost štitové fasády.

www.debyt.cz | www.nasecajovna.cz

Z MĚST A OBCÍ

JEVIČKO

Kamenný kříž září znovu poutníkům

Na návsi Zadního Arnoštova, místní části Jevíčka, byl restaurován kamenný kříž. Památka vztahující se k původním německým obyvatelům osady byla zdemolována v roce 2020 pravděpodobně při otáčení kamionů svážejících dřevo. Kříž z roku 1900 zde nechaly umístit Francisca Blaschke a Karolina Hiesl. Objekt se skládá z pěti hlavních částí – spodního stupně, základové kostky, těla kříže, tympanonu a samotného kříže s litinovou plastikou Ježíše. Na kříži museli restaurátoři zcela nahradit horní část krucifixu a upravit doplňky podstavce. Ošetřili také jeho povrch, na němž byly usazeny mechy a lišejníky, vlivem exhalací byl kámen zašlý a zčernalý. Vrchní část kříže ze světlé žuly zhotovil ve své kamenosochařské dílně Petr Hemzal. Při komplexním zá-
sahu byli restaurátoři nuceni provést očištění a hydrofobizaci kříže. Nápis zvýraznili a přezlatili plastiku Krista. Na záchraně kříže, která dosáhla 148 tisíc korun, se podílel také Pardubický kraj částkou 40 tisíc korun v rámci podpory památkové péče.

www.jevicko.cz

Město Jevíčko

KOLÍN

Město obnovuje středověké opevnění

Město postupně opravuje své městské opevnění. Rekonstrukce započatá v roce 2021 je rozvržena na několik etap. Letos pokračuje sedmým úsekem. Cílem je kompletní obnova hradeb. Jedinou branou, která přežila staletí, je raně gotická Klášterská brána, nyní součást kolínského zámku. Další úsek opevnění se dochoval v ulici Na Valech – vnější hradba s polokruhovou baštou z 16. století a na ni navazující parkán, na němž byl v roce 2012 obnoven vinohrad nazvaný Souznění. Tato část je přístupná v rámci prohlídek synagogy. Právě tam začala první etapa obnovy opevnění. Nejhodnotnější část fortifikace se nachází v okolí chrámu sv. Bartoloměje, kde najdeme hlavní hradbu, parkán i parkánovou hradbu. Podobně jako mezi ulicemi Na Valech a Kouřimské můžeme obdivovat v zadních traktech domů úseky hlavní hradební zdi se zazděnými střílnami ze 16. století. V hlavním pásu hradby jsou k vidění také dvě raně gotické bašty ze 13. století a jedna částečně zachovaná bašta v zadním traktu domu čp. 39 v Parlérově ulici.

www.mukolin.cz

Město Kolín

LETOHRAD

Zámecká oranžerie odkryla tajemství

Oranžerie v areálu zámeckého parku v Letohradě sloužila od svého vybudování v 19. století mnoha účelům. Nyní se rekonstruuje a vrací k původnímu využití. Podle dokumentace se pod vrstvami podlah předpokládalo umístění topných kanálů. Skutečnou existenci tohoto rozsáhlého a hlavně zachovalého systému vytápění potvrdil po sejmutí všech vrstev archeologický průzkum. Práce na obnově musely být proto přerušeny, aby archeologové mohli vše zdokumentovat. Díky upozornění realizační firmy se tak unikátní systém mohl zachovat v autentické podobě a v poměrně velkém rozsahu. V rekonstruovaném prostoru s expozicí flory bude systém vytápění opět využitý prostřednictvím kolektorů a v oddělení fauny si návštěvníci budou moci dokonce prohlédnout původní kanál pod sklem. V současné době probíhají práce na montáži oken, vnitřních a venkovních omítkách a začne úprava květinového okolí oranžerie. Obě expozice budou zpřístupněny veřejnosti na jaře 2023.

www.letohrad.eu

Město Letohrad

Prinášíme aktuality z míst, kde se aktivně věnují péči o kulturní dědictví. Uvedené texty jsou publikovány v rámci mediální spolupráce redakce s městy a obcemi.

MNICHOVO HRADIŠTĚ

Park opět zdobí plastika Lidická růže

Na nároží ulic Lidické a Obránců míru vznikl v roce 1984 parčík s bronzovou plastikou zpodobňující poupě Lidické růže. Zřízení pomníku inicioval díky družbě s lidickými ženami Český svaz žen z místního závodu Severka. Pietní charakter tehdy místu vtiskly růže přímo z Lidic, které městu věnoval Městský národní výbor Lidice. Součástí plastiky byl také vodotrysk. Právě kvůli němu však v místě docházelo k provozním problémům a po zmizení plastiky v 90. letech začalo prostranství chátrat. U příležitosti 80. výročí lidické tragédie připravilo město obnovu parčíku i návrat Lidické růže. Jaroslav Marek, autor původního díla, měl naštěstí sádrový odlitek dosud ve své dílně. Po takřka 30 letech tak mohla být Lidická růže sochařem znovu odlita, profesionálně zabezpečena a usazena do nového parku dle návrhu městského architekta Jana Světlíka. Nechybí vodotrysk a díky spolupráci s Památkem Lidice i několik růžových keřů odrůdy Lidice. Slavnostní odhalení proběhlo 6. června 2022.

www.mnhradiste.cz

PARDUBICE

Nová kulturní památka na mapě města

Do seznamu pardubických památek by měl přibýt inundační kamenný most v Kunětické ulici. Tento zachovalý úsek bývalé císařské silnice z Pardubic do Hradce Králové byl postaven v letech 1818–1826. Je dokladem úrovně stavebních prací doby i způsobu plánování císařských silnic, které se staly základem moderní komunikační sítě. Svůj význam jako součásti okresní silnice ztratil až po vybudování nového mostu přes Labe v roce 1960, kdy byla silnice do Hradce Králové odvedena v jiné trase. Původní komunikace ale slouží jako místní silnice dál a památková ochrana by měla do budoucna zabránit jeho případným nevhodným úpravám. Dochovaná podoba bývalé císařské silnice s inundačním mostem a lipovou alejí dokládá pokročilé technické řešení ochrany před záplavami. Most tvoří tři zachovalé oblouky vyzděné a klenuté z opracovaných kamenných kvádrů, povrch silnice i mostovka je ze žulových kostek. V rámci Pardubického kraje je jedním z nejstarších typově podobných kamenných mostů z 19. století.

www.pardubice.eu

PŘÍBOR

Socha světce se vrátila na místo

Barokní socha sv. Jana Nepomuckého na návrší v okrajové části města byla dlouhodobě ve špatném stavu, chyběly části světce i atributy. Skulptura se stala v roce 2020 vlastnictvím Římskokatolické farnosti Příbor, která dílo nechala obnovit, neboť podstavec se nacházel v havarijním stavu. Figura světce byla odvezena do depozitáře a předána péči restaurátorů. Zděný podstavec musel být zhotoven znovu. Po dokončení restaurátorských prací a osazení nových atributů se památka po dvou letech vrátila v autentické podobě na původní stanoviště. V rámci obnovy se počítalo i s oživením celého návrší, které je dominantou krajiny a cílem místních obyvatel i turistů. Sochu nyní doplňují nově osazené lípy a cestu k ní uvozuje nová alej ovocných stromů. Restaurátorské práce včetně úpravy okolí zajišťoval spolek Obnova života, památek a tradic, finanční prostředky poskytly město Příbor, Moravskoslezský kraj a místní organizace. Socha sv. Jana Nepomuckého z roku 1711 je nejstarší ze soch a křížů na území Příbora.

www.pribor.eu

Z MĚST A OBCÍ

SLANÝ

Kumpánova zahrada se zpřístupnila

Kumpánova zahrada ve Slaném se do povědomí veřejnosti vžila pod názvem Benar. Připomíná minulost areálu vily továrníka Ferdinanda Příbyla s přádelnou v ulici K. H. Borovského čp. 37. Je největší a nejzachovalejší zahradou založenou v meziválečném období ve městě. Byla navržena a realizována roku 1939 podle projektu významného zahradního architekta Josefa Kumpána (1885–1961). V roce 2018 se společně s vilou stala nemovitou kulturní památkou. V současnosti ji vlastní město Slaný. Zahrada prochází od roku 2019 postupnou revitalizací zohledňující jak historickou podobu a zahradní prvky, tak současné využití jako městského parku. Koncepce byla svěřena Ateliéru Krejčířikovi a provedení společnosti Gardenline. Hlavní prostor byl slavnostně zpřístupněn veřejnosti 11. června 2022 v rámci celostátní akce Víkend otevřených zahrad. Revitalizace zahrady bude pokračovat restaurováním původního kamenného akvaduktu a stavbou adventure minigolfu.

www.kumpanovazahrada.cz

Město Slaný

ZNOJMO

Centrum Louka získalo ocenění

Nejlépe opravenou památkou Jihomoravského kraje 2021 v kategorii Velké stavby se stala takzvaná stará škola v areálu premonstrátského kláštera v Louce. Budova představuje jednu z nejstarších částí Louckého kláštera ve Znojmě založeného v roce 1190. Díky stavebním úpravám, které byly započaty v srpnu 2019, zde vzniklo nové společenské a vzdělávací centrum s názvem Centrum Louka. Nový prostor nabízí kongresový sál, turistické informační centrum, lapidárium a dvě workshopové dílny. Rekonstrukce byla realizována díky přeshraniční česko-rakouské spolupráci v projektu COL – Centrum obnovy společného kulturního dědictví podporovaného z programu Interreg V-A Rakousko-Česká republika. Pro Centrum Louka to není první ocenění. V dubnu letošního roku získala obnova první místo v krajském kole celostátní soutěže Památka roku 2021, a to v kategorii Velké stavby. Nyní objekt bojuje o ocenění v soutěži Cena Národního památkového ústavu Patrimonium pro futuro.

www.znojnocity.cz

Město Znojmo

ŽATEC

Husitské náměstí prošlo proměnou

Město zrevitalizovalo a zásadně proměnilo vzhled Husitského náměstí, které najdeme v ochranném pásmu městské památkové rezervace. Řešený veřejný prostor byl navržen jako klidová zóna, která však respektuje průjezd s omezenou rychlostí dopravy. Na celém povrchu prostranství včetně vozovky k železnému mostu přes Ohři byla položena kamenná dlažba v jedné úrovni až k obrubníkům u chodníků podél objektů. Chodníky se vrátily ke svému původnímu vzhledu a vzorům v kamenné mozaice. Odstavná stání byla vyznačena v kamenné dlažbě viditelnými pásy ze světlých kamenů. Novou dominantu středové plochy představuje pískovcová kašna s bronzovým kalichem. Náměstí bylo také doplněno stromy a mobiliárem. Model kašny vytvořila Paulina Skavová. Autorem projektu je ateliér Huml a Vaníček ze Žatce. Akci realizovala firma Gardenline Litoměřice.

www.mesto-zatec.cz

Město Žatec

STŘEDOVĚKÉ STROJE ZHOTOVIL TESAŘSKÝ MISTR PETR RŮŽIČKA. KLECOVÝ JEŘÁB EXPERIMENTÁLNĚ VYUŽIL PŘI STAVBĚ KROVU KRÁLOVSKÉHO PALÁCE NA HRADĚ TOČNÍK A PŘI OPRÁVÁCH VĚŽE HRADU KOST.

K VIDĚNÍ JSOU TAKÉ NÁSTROJE A MATERIÁLY BĚŽNĚ POUŽÍVANÉ VE STŘEDOVĚKU.

EXPOZICE

Středověké stavební stroje

Centrum stavitelského dědictví NTM Plasy připravilo novou stálou expozici, která nabízí poznání středověkého stavitelství z doby Karla IV. a jeho syna Václava IV. K vidění jsou unikátní funkční repliky stavebních strojů.

Nevšední expozice instalovaná v opraveném prostoru bývalých ležáckých sklepů plaského pivovaru představuje v evropském měřítku ojedinělou rekonstrukci původní středověké stavitelské technologie. Návštěvníci mají možnost prohlédnout si atraktivní instalaci funkčních replik strojů, které byly zhotoveny na základě studia historických pramenů a důsledného použití dobových řemeslných postupů.

Jedná se o klecový jeřáb sestavený podle předlohy z Bible Václava IV., beranidlo inspirované kresbou takzvaného husitského anonyma a vrátek s vijákem podle ilustrace v knize italského architekta a malíře Domenico Fontany. Všechny stroje zhotovil tesařský mistr Petr Růžička a dva z nich experimentálně použil – jeřáb například při stavbě krovu Královského paláce na hradě Točnín a vrátek při

opravě zvonové stolice ve věži kostela v Jakubu u Kutné Hory.

Středověké stavební stroje byly založeny na fyzikálních zákonech a také na jednoduché výrobě náhradních dílů. Všechna zařízení dovedně aplikují základní mechanické principy, díky kterým bylo možné efektivně využít omezenou lidskou či zvířecí sílu – třeba při zdvihání a přemísťování těžkých břemen nebo zatloukání pilotů pro základy staveb.

Kromě obdivuhodných obřích strojů se návštěvník v iluzivním prostředí středověkého staveniště seznámí s fungováním tehdejších řemeslných hutí nebo s jednotlivými řemesly, která byla při stavbě potřebná. Dále pak uvidí různé nástroje a materiály ve středověku běžně používané. Výstava je doplněna též o obrazový a filmový materiál, jenž dokumentuje vznik replik strojů a jejich následné využití ve stavební praxi.

Národní technické muzeum spravuje bývalou hospodářskou část areálu národní kulturní památky Klášter Plasy od roku 2008. V prostorách pivovaru a hospodářského dvora vybudovalo v letech 2009–2015 po rozsáhlé adaptaci Centrum stavitelského dědictví NTM Plasy. V programové náplni unikátního pracoviště se prolíná prezentační a edukační funkce muzea se zážitkovými aktivitami zaměřenými na širokou návštěvnickou obec. ■ www.muzeum-plasy.cz

TEXT KRISTÝNA JULINOVÁ
FOTO CENTRUM STAVITELSKÉHO DĚDICTVÍ NTM PLASY

Proč podporujete **PROPAMÁTKY?**

KLUB
PROPAMÁTKY

JINDŘICH HAIŠMAN pedagog

Dárcovství beru jako formu občanské odpovědnosti. PROPAMÁTKY jsem začal podporovat poté, co jsem se stal partákem svého mlýna a hledal nějaké informační zdroje pro aktivní majitele památek a vlastně i nějakou sounáležitost s touto skupinou lidí. No a váš časopis mi obě tyto potřeby bohatě naplnil. Přispívat na něj je pro mě čest, protože to, co děláte, je pro hodně lidí moc důležité a pomáhá jim to na jejich trnité cestě ke kráse.

ANNA METTLER vychovatelka

Obdivuji nadšence, kteří se pustí nejen do časově, ale především finančně náročných projektů, které pozitivně proměňují okolí kolem nás – opravují stará nádraží, obnovují staré aleje, vysazují sady ze starých odrůd, obnovují drobné sakrální památky v krajině, zachraňují chátrající kostely v pohraničí a podobně – každý takový počin mě naplňuje nadějí a optimismem. Podpora PROPAMÁTKY je pro mě radost, dává mi to pocit smysluplnosti, pocit spoluvytváření a spolupodílení se na dobré věci.

SIMONA KOPECKÁ asistentka advokáta

S PROPAMÁTKY mne seznámil kamarád. Protože jsem duše poetická, tak se mi moc líbí vaše heslo: „Vyprávíme jejich příběhy a šíříme inspiraci“. Líbí se mi, že zveřejňujete příběhy, vyprávíte a tím zachováváte kontinuitu, která je důležitá, aby člověku dávalo smysl, proč něco opravit a zachovat nejen pro nás, ale i pro ty, co teprve přijdou. A velmi důležitým aspektem, proč PROPAMÁTKY, je i to, že zaměstnáváte hendikepované.

MICHAL SEJK archivář

Líbí se mi nejen portfolio činnosti PROPAMÁTKY, je mi blízký jejich odborný, personální a propagační rozměr. Cítím v tom kus opravdovosti a nezištnosti. Památky obecně, a s ohledem na většinový společenský názor zřejmě paradoxně ty malé, z globálního pohledu méně významné či zapomenuté, ideálně se „stopou dějin“, mě přitahují od malička.

ONDŘEJ CHRÁST náměstek ministra kultury

Činnost Aleše Kozáka a jeho týmu pozoruji od samotného počátku, kdy jsem se stal fanouškem a odběratelem časopisu. To, co dělá, často výrazně a cíleně doplňuje činnost státních organizací v oblasti památkové péče. Je to dalším důkazem, že česká památková péče není jen záležitostí státu, ale především odhodlaných a kulturních lidí, kteří jí zasvěcují své životy a vnímají ji jako součást své i národní identity. Při mém zaměření na památky je podpora Institutu jasná volba. Podporuji také jiné organizace a lidi ve mém okolí, jsem příznivcem takzvaného osobního rozpočtového určení daní v tom smyslu, že určitou část svých příjmů věnuji neziskovým organizacím nebo potřebným lidem z různých oblastí, a to dle aktuální situace.

A co vy?

klub.propamatky.cz

15 LET PROPAMÁTKY

Pro zemi s tisíciletou tradicí, pro krásnější Česko
Pro vás a pro to, co nás spojuje: památky
Vyprávíme příběhy a šíříme inspiraci už od roku 2007.

klub.propamatky.cz

HLAVNÍ PARTNER PORTÁLU A ČASOPISU PROPAMÁTKY

Pálené tašky značky TONDACH navazují na tisíciletou tradici používání tohoto druhu střešní krytiny, z čehož vyplývá závazek uchovávat ráz střešní krajiny zejména z pohledu materiálu a tvarů také do budoucna. Výrobky

této značky mají nejdelší záruku na základní střešní tašky vyráběné u nás, a to 33 let. Životnost pálených tašek ale činí až 100 let.

www.tondach.cz

ODBORNÍ PARTNEŘI

Antikhaus

HISTORICKÁ OKNA

Okna a dveře pro historické budovy – kde jiní končí, my začínáme.

www.antikhaus.cz

Bochemit®

WOOD CARE SINCE 1968

Likvidace dřevokazného hmyzu a následná ochrana dřeva proti hmyzu, houbám i plísním

www.bochemitshop.cz

BRADNA

restaurování

Restaurujeme uměleckořemeslná díla ze dřeva a kovu, včetně zlacení a polychromie.

www.bradna.eu

Keramika jako kámen: pálené kameninové stavební materiály pro opravy historických staveb

www.brispol.cz

etna

iGuzzini

Využijte více než 25 let našich zkušeností s osvětlením památek, galerií a muzeí.

www.etna.cz

Dokumentujeme památky metodami 3D skenování, bezpilotním snímáním včetně zpracování dat.

www.g4d.cz

Kvalitní minerální nátěrové systémy pro restaurování a obnovu památek

www.keim.cz

Prověřené maltové směsi pro památky a řešení vlhkostních problémů u historických objektů

www.mc-bauchemie.cz

Kompletní servis v projektovém řízení, poradenství a financích se zaměřením na dotace v oblasti památek a muzeí

www.simplypro.cz

PROPAMÁTKY

Ročník 11, číslo 3, vychází 4x ročně

Vydává: Institut pro památky a kulturu, o. p. s.

Šéfredaktorka: Jitka Skořepová

Redakce: Kryštof Havlice, Zbyněk Konvička,

Aleš Kozák, Kristýna Julinová, Jan Štířer

Jazyková redakce: Lenka Kuboušková,

Jindřiška Kukrálová, Zuzana Richterová

Grafická úprava: Jiří Pobřísl, Jan Štůr

Evidenční číslo: MK ČR E 20818

© Institut pro památky a kulturu, o. p. s.

E-mail: redakce@propamatky.cz